

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի, Առանձին համարները 7 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միլիոնյան խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисть. Редакция «Мшакъ».

Կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Տ է Լ Է Ք օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լիզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ:

Տ է Լ Է Ք օ Ն № 253.

Հ Ի Մ Ն Ա Գ Ի Ր Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ա Ր Ծ Ր Ո Ւ Ն Ի

ԲՈՎԱՆՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ կըզու հետեանքը. Գործակալութեան հետադիմները. Բայրուրդի կատարած մանրամասնումները. Սասունի նպաստի գործը ընդհատվել է. Ֆրանսիական մասուկը հայոց հարցի առիթով. Հայ պաշտօնեաների դրութիւնը Կ. Պոլսում. Անգլիայի քաղաքականութիւնը հայոց հարցում. Հայոց հարցը և դիպլոմատիան. Ներքին ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կանանց բարձր կրթութիւնը. Նամակ երևանից. Նամակ Նոր-Բայազետից. Ներքին լուրեր. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. «Սպաս» լրագրի յօդուածը. Ֆինանսական ճգնաժամը Թիֆլիսում. Հեռագրութիւնը. ԲՈՐՍՍԱ. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. ԲԱՆԱՍԻՐԱՎԱՆ. Լուրեր սահմանի միւս կողմից:

Ի՞ՆՉ ԵՂԱՒ ՀՆՏԵՆԱԿՐԸ

«Մշակի» նախընթաց համարում Կ. Պոլսի մեր թղթակցի հարցրած տեղեկութիւնները Թիֆլիսում տիրող առևտրական և անտեսական տագնապի մասին, շատ տխուր խորհրդածութիւնների առիթ են ապրի մեզ:

Ահա ինչ է, ասում է մեր թղթակիցը Թիֆլիսի սեղանադրական և առևտրական տագնապը, և մօտ է կրա անտեսական քայքայումը:

Եւ ինչից առաջացաւ այդ անկումը, անտեսական այդ մեծ քայքայումը: Նա առաջացաւ այն կորստաբեր քաղաքականութիւնից, որին Թիֆլիսի միշտ հետևել է իր քրիստոնեայ հպատակների և, մանաւանդ, հայերի վերաբերմամբ:

Թիֆլիսի վնասելով հայերին, և դատարկելով երկիրը իր անտեսական ամենամեծ ոյժից, աշխատող, արտադրող և արդիւնաբերող տարրից, մեռցրեց երկրի տընտեսական և առևտրական կենսը:

Եւ, յիրաւի, Թիֆլիսի այսօր դիմում է դեպի անտեսական կատարեալ քայքայումը:

Բայց այդպէս չէր լինի, եթէ Թիֆլիսի լուրերը բարեկամների անկողն խորհուրդը և մտցնէր այն ընթացիկները, որոնց դէմ նա այնքան յամառութեամբ կռուց և դեռ այսօր էլ կռւում է:

Եւ, ճշմարիտ, եթէ հայերի համար մեծ բարիք էր ընթացիկների այն ծրագիրը, որի մտցնելը պահանջում էին թիֆլիսացի կառավարութիւնից եւրօպական մեծ պետութիւնները, նա կրկնապատիկ բարիք էր իրան թիֆլիսացի կառավարութեան համար: Մտցնելով ընթացիկները Հայաստանի պէս մի վերին աստիճանի պողաբեր և կուլտուրական երկրի մէջ, հաստատելով պետութեան մէջ կենսիքի, գոյքի, պատիւի և խաղաղ կուլտուրական զարգացման ապահովութիւն, շատ կարճ ժամանակամիջոցում երկրի առևտրական, արդիւնաբերական, մի խօսքով անտեսական կենսը կը զարգանար, խաղաղ կուլտուրական զարգացումները կը բարգաւաճէին և այդ ամենից կը շահվէր ինքն Թիֆլիսը, բարեբերով իր ֆինանսական միջոցները և անտեսապէս կազմուրդներով:

Իսկ այժմ, ի՞նչ հետեանքի հասաւ: Չը մտցնելով ընթացիկները, հետևելով մի սխալ և կորստաբեր քաղաքականութեան—ուժասպառ անել հայերին թէ անտեսապէս և թէ բարոյապէս, Թիֆլիսի հասաւ մի այնպիսի անտեսական քայքայման, որից նա դժուար թէ էրբ և իցէ կարողանայ դուրս գալ: Նա գործընդ երկիրը մի ամառի անապատ, որտեղ պէտք է թագաւորէ առաջիկ քիւրդը, որը սովոր չը լինելով աշխատելու, ճակատի քրտինքով հաց ձուրձու, մի կատարեալ պատուհաս պէտք է դառնայ նոյն իսկ թիֆլիս կառավարութեան համար:

Սխալ քաղաքականութեան հետեանքները շատ շուտ շոշափելի դարձան: Թիֆլիսի զրկից իրան իր կերակրողից, և այսօր իր ստակալի անտեսական ճգնաժամի մէջ նա չը գիտէ ո՞ւմ դիմէ և ինչ անէ:

Հ Ն Ո Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

(Ուսուցչական գործակալութեան)

Կ. Պոլսի, 31 հոկտեմբերի: Ռէյտերի գործակալութիւնը՝ հարցրում է, որ անցիկալ օրը վեց պետութիւնների դեսպանները:

ը խորհրդակցեցին գործերի դրութեան մասին, որը ծանր դասն նրանք: Հոկտեմբերի 30-ին մտադրութիւն կար նոր առաջարկութիւններ անել արտաքին գործերի մինիստրին՝ Անտոյիսյում ձեռք առնելի միջոցների մասին: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այնպէս է, թէ անհրաժեշտ է եւրօպայի միջամտութիւնը, որովհետեւ թիֆլիսացի իշխանութիւնները չեն կարողանում կոտորածի առաջն առնել:

Լօնդօն, 31 հոկտեմբերի: «Standard» լրագրին Կ. Պոլսից հարցրում են, որ բուրբ պետութիւնների դեսպանները կրկին գնացին սուլթանի պալատը: Լուր է պարտաւորում, որ ստեղծ է ունենալու մեծ վիզիթի նոր փոփոխութիւն:

Լօնդօն, 31 հոկտեմբերի: Ազատամիտ լրագիրները ջերմ կերպով ողջունում են Սոյսբերի ձառի բարեկամական լեզուն և նրա մէջ արտայայտած փաստութիւնը դեպի Ռուսաստանը, տեսնելով դրա մէջ մի բայլ՝ անդուստական համաձայնութիւն կայացնելու համար: «Daily Chronicle» լրագիրը նկատում է, «եթէ այդ համաձայնութիւնը իրագործվի, կարելի կը լինէր հանգիստ քնն մինչև անգամ փոփոխել ժամանակ»:

Վիէննա, 1 նոյեմբերի: Տրիեստի «Mattino» լրագիրը հարցրում է, որ աւստրո-ունգարական նաւատորմը կերթայ թիբեթ ցրեթը, որպէս զի միանայ անգլիական և իտալական նաւատորմերին: «Neue Freie Presse» լրագիրը նկատում է, որ նաւատորմի ուղարկելը վճարած էր, երբ Թիբեթից դեռ ևս տեղի չէին ունեցել խառնակութիւնները:

Կ. Պոլսի, 1 նոյեմբերի: Արովհետեւ լուրեր են պատում, թէ հայերը պատրաստվում են նոր ցոյցեր անել, ուսուցչականները դիմեց հայոց պատրիարքին: Պատրիարքից ստացված բացատրութիւնները բարեկամ չաղեցնելու գործեցին և թիֆլիսացի շրջանների վրա:

Կ. Պոլսի, 1 նոյեմբերի: Կրթութիւնը փոքր-Ստիսյում շատ կրիտիկական է մը:

նում: Մարաշից և Բիթլիսից հարցրում են նոր խառնակութիւնների մասին: Չէյթուների բերդապահ գործի թիֆլիսացի գործաբաժնի մասին անձնատուր եղաւ հայ ապստամբներին, որոնք տիրելով գէնքերին և պատերազմական միջոցներին, գրաւեցին գործաւոյցները: Մինիստրների խորհուրդը զբաղվեց այն հարցով, թէ պատերազմական ինչ նոր միջոցներ ձեռնարկել:

Լօնդօն, 1 նոյեմբերի: Լուրեր են պատում, որ Տոմասի և Կլապոօի նաւաւարուցարաններին ծովային վարչութիւնը հրամանագրեց արագացնել պատերազմական նաւերի պատրաստութիւնը՝ ի նկատի ունենալով կրիտիկական դրութիւնը Թիբեթից: Պաշտօնապէս յայտնված այն լուրը, թէ անգլիական միջերկրական նաւատորմը ուժեղացնելու է, ճիշդ չէ. նաւատորմը միայն իր սովորական դրութիւնը կը ստանայ:

Լօնդօն, 1 նոյեմբերի: «Times» լրագիրը ասում է, թէ հիւսուցչական փեմիլի-փաշան, որը աքսորված է Չիլիէն, բռնի ուժով տարվեց նաւը: Նրան մինչև անգամ արգելեցին մնալ բարեկամ ասել իր բարեկամներին:

ԲԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿՈՏՈՐԱՍԻ ՄԱՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բէյութի գործակալութեան հետեալ հեռագրերն է ստված «Daily News» լրագրի մէջ Կ. Պոլսից, հոկտեմբերի 15-ից:

«Հայերի մէջ յուզմունքը սկսել է աստակաւ փոքր-Ստիսյում տեղի ունեցած խռովութիւնների և կոտորածների պատճառով:

«Մասնաւոր նամակները մանրամասն տեղեկութիւններ են պատում Բայբուրդի մէջ նորերս տեղի ունեցած անկարգութիւնների մասին: Բայբուրդի գաւառի բաղձախի գիւղերի բնակիչները հոկտեմբերի 12-ին խմանում են, որ Տրապիզոնի նահանգի Լազիստան գաւառի բնակիչները—մասնաւորապէս լազերի—մի ստուար խումբ արշաւում է Բայբուրդի վրա՝ հայերին կոտորելու նպատակով:

չնք կերել, սուէք: Թիֆլիսը սկզբում յանձն շառան ցոյց տալ մեր բռնները, բայց երբ տեսան, որ այդպիսով իրանց բռնները կարող են վտանգել, ցոյց տուին մեր բռնները և քիւրդերը վրա պրծան ինչպէս որս գտած սոված գայլեր. մենք փորձեցինք պաշտպանել, բայց ի դուր, նոքա լինցին և մեզ էլ ձեռնեցին:

Վերջին բառը (ձեռնեցին) նա այնպէս մեղմ լիցիլ արտասանեց, որ ինձ թուաց թէ նրանց կամ չեն ձեռնել, կամ եթէ ձեռնել են, շատ թեթեւ և կամեցայ կատկած փարատել, ուստի շարունակեցի: Միթէ յիշաւի մարները առան, ձեռնեցին էլ: «Ս՛ շատ և շատ ձեռնեցին, անչափ ձեռնեցին, իսկ թէ կրիտիկներն ինչ էին անում, ինչպէս էին սալիս մեր գլխին, որչափ քարեր թափեցին մեզ վրա, այդ ասել չի լինի: Արձէ հասնելով, մենք մարտաւորը ներկայացրինք մեր մնացած աղբանքը: Մագապադա մեղանից՝ հայերից սուգանք (Չաչայնաղիա) առաւ, թիֆլիսից շառաւ:

Մեր հարցին, թէ ինչու մեղանից առնում էք, թիֆլիսից չէք առնում, պատասխանեցին. «Չը գիտէք, որ թիֆլիսը կարող են չը տալ, իսկ հայերը միշտ պիտի տան ու տան: Մագապադան զինուորները առհասարակ երբ իջնում ենք, խուրում են մեր իրերը. գանգաւորում ենք, լսող չը կայ, արգելում ենք, ձեռնում ենք:

Ա. Ա.

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԼՈՒՐԵՐ ԱՍՀՄԱՆԻ ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԻՅ

Մի քանի օր էր, որ սահմանի միւս կողմից մեզ լուրեր չէին հասնում: Բայց այժմ և լրագրի մէջ կարաւանների երթեկութիւնը զարգացրած էր, իսկ Թիֆլիսի հետ յարաբերութիւնների այլ եղանակ չը կայ. էչեր և եզներ.—ահա թիֆլիսական կուլտուրայի ամենանշանաւոր ֆակտորները: Բայց թիֆլիսացի կառավարութեան արջում էչերի և եզների կուլտուրան էլ ինչպէս երևում է, չուսուցիչներ, չքեղութիւն է համարվում և հաս շտապել էր կարաւանների յարաբերութիւններն էլ զարգացնել: Պատճառն անա թէ ինչ է:

Բայց այժմից իզգիր ամենաբանակ յարմարաւոր ճանապարհը կարաւանների համար դէպի մեր սահմանագրութիւնը՝ Ղարաբաղի վրայից անցնող և Օրգով հանող ճանապարհն է: Կառավարութիւնը վերջերս հրամայել էր կարաւաններն այսուհետև Մուսուրի մօտով աննել և հասնել մեր սահմանագրութիւնի Չօր գիւղը. բայց այդ ճանապարհը երկար է և մեր կառավարութիւնը թող չի տայ այնտեղից անցնել, որովհետև Չօրում մաքրատան բաժին չը կայ, մինչդեռ Օրգովում կայ:

Թիֆլիսացի կառավարութեան յիշեալ կարգա-

դրութեան հեղինակը Ռաչիդ-բէյն է, Մուսուր գիւղում ապրող գաղմագաւոր: Սա իր հրամանի ներքոյ Մուսուրում ունի 6—700 զօրք, որոնք իբր թէ պիտի հսկեն հայ գիւղերի վրա և պաշտպանեն նրանց համրիկները յարձակումներից. բայց իրօք իրանք են մեծ պատիժ դարձել լսեղծ հայերի գլխին: Այս զօրքերը կարաւանի ճանապարհից հեռու գտնվելով՝ բնականապէս զբոյնվում են կարաւաններից սպառված բարիքներից, և անա Ռաչիդ-բէյը լսելացի միտք է յղանում՝ ինչպիսի կառավարութիւնից կարաւանների երթեկութիւնը Մուսուրից աննել, սրպէս զի զօրքերը մաքսի և սոյնաման պատրուակներով լիանան կարաւաններից: Այդպէս էլ եղել է, բայց կարաւանները զարգացրել են իրանց երթեկութիւնները՝ Մուսուրից անցնելու համար:

Ճանապարհորդ հայը, որին դիմեցի ես իրանց վիճակի մասին տեղեկութիւններ առնելու, ինձ սկզբում հաւատացնում էր, թէ առանձին ոչինչ չը կայ հարգելու: Բայց բանից դուրս եկաւ, որ այն, ինչ որ մեր աչքում տակալի է, գաղաւթութիւն է, ապօրինի է, բռնութիւն է, թիբեթացի հայի համար սովորական է, և թէ ոչ օրինաւոր, և այդ սովորական երևոյթից կարգն է անցած, և այս պատճառով նրանք շատ հրէշաւոր, ապօրինի վարմունքների մասին լուրս են բերն աննշան և ուշադրութեան ոչ արժանի երեւոյթներ:

Եւ այսպէս հետաքրքիր մարդը թիֆլիսացի հային պատահելով ստիպված է լինում իր ընդհանուր հարցերը մասնաւորացնել, մասնաւոր երեւոյթների անուն տալ, մի կերպով ստիպել:

«Երկրորդ օրը, հոկտեմբերի 13-ին, 600 լազերի մի հրոսակախուժը, զինված Մարտինի հրացաններով, վրա է հասնում Խակոնյ տեղական թիւրք բնակիչները կազմում են մի երկրորդ հրոսակախուժը և միանում լազերի հետ, և այդպիսով կազմվում է 1000 հոգուց բաղկացած մի սպասազինված խումբ: Այդ հրոսակախուժը միաժամանակ յարձակվեցին անխոր բուր հայերի վրա և սկսեցին կրակ տալ դպրոցները, աները, գամբը: Այդպիսի շինությունների մէջ եղածներից ով փորձում էր փախչել, ստանում էր հրացանի գնդակների հարուածներ: Բայց այն երիտասարդ տղամարդիկ և կանայք, որոնք ընկնում էին աւազակների ձեռքը, այրվում էին և ցրեցան: Բազմաթիւ կանայք լլկվեցան և յետոյ սպանվեցին: Երբ իսկ նրանք, որոնք ապաստանեցին եկեղեցիներում, իրանց միւս ընկերների պէս անխնայ կոտորվեցին: Յարձակվողները յետոյ կոտորեցին հայերի աները, վաճառանոցները, խեցիկն պաշարեցին, և բեռնելով իրանց կանանց վրա, որոնց յատկապէս այդ նպատակով բերել էին, ուղարկեցին իրանց գիւղերը: Մօտ 150 հայեր ջարդվեցին այդ կոտորածի ժամանակ: Հաստատված է, որ գիւղերի բնակիչները մարդ ուղարկեցին Բայրազը կառավարչին օգնութիւն խնդրելով և նա ուղարկեց միայն երեք ժանդարմներ, որոնք հասան միայն կոտորածից յետոյ: Յարձակվողների շատերի անունները յազանէ անունէ յայտնի են:»

ՍՍՍՈՒՆԻ ՆՊԱՍԻ ԳՈՐԾԸ ԸՆԴՀԱՏՎԵԼ Է

«Daily News» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը հետեւել բացատրութիւնն է տալիս Ստանուում տեղի ունեցած նոր դէպքերի մասին: «Ստանուի հայ և թիւրք բնակիչների զլխաւորները ժողովներ կազմեցին՝ խաղաղութիւնը պահպանելու մասին խորհրդակցելու, բայց մի ժողովում թիւրքերը յայտնեցին, որ եթէ միտնանային շարունակել հայերին նպաստներ տալ, նրանք կը յարձակվին հայերի վրա և Բիթլիսի կոտորածի կրկնութիւնը կը լինի: Բրիտանական հիւպատոս Համպտրի իսկոյն հեռագրեց, որ վտանգ է սպառնում նպաստները բաժանող անբիկական երեք միտնողներին, և անգլիական դեսպանի պաշտօնակատար Հէրբերտը, ինչպէս և ամերիկական դեսպանը հեռագրեցին միտնողներին՝ ընդհատել նպաստներ բաժանելու գործը և մի առ ժամանակ հեռանալ երկրից: «Այսու ամենայնիւ, միտք Հէրբերտը յոյս ունի, որ իրան կաջողի նորից սկսելու նըպաստների բաժանումը և ազատելու ազգաբնակչութիւնը սովամահ լինելուց:»

ՖԻԳՐՈՒՍԿԱՆ ՄԱՍԻՈՒԼ ԷՍՏՈՆ ԼԱՅՈՅ ԼԱՐՅԻ ԱՌԻԹՈՒԴ

Ֆրանսիական «Figaro» լրագրի խօսելով նոր միտնողութեան սպառնալիք արտաքին քաղաքականութեան մասին, թիւրքերու տեղի ունեցող անկազարթութիւնների առիթով այն կարծիքն է յայտնում, թէ քանի որ համաձայնութիւն կը տիրէ Ֆրանսիայի, Ռուսաստանի և Անգլիայի մէջ, ոչ մի ծանրակշիռ դէպք չէ կարող տեղի ունենալ: «Petit Journal», ընդհակառակը, յայտնում է թէ Ֆրանսիան և Ռուսաստանը խաբուելով Անգլիայից, անուանարկ են եղել հայոց հարցի մէջ: Ինքնուր այդ երկու լրագրի կարծիքները, անգլիական «Daily News» լրագրի իր կողմից աւելացնում է հետեւեալը. «Figaro»-ն հայոց հարցի առիթով յայտնում է, թէ մինչև որ երեք մեծ պետութիւնների մէջ համաձայնութիւն կը տիրէ, ոչ մի ծանրակշիռ դէպք չէ կարող տեղի ունենալ: Սակայն «Figaro»-ն շատ հեռու է Բուրժուայի կառավարութեան արտայայտիչը լինելուց, և «Petit Journal» լրագրի, որ շատ տարածված է Ֆրանսիայում, բաւական անմիտ բան է յայտնում, ասելով թէ Ֆրանսիան և Ռուսաստանը խաբուել են Անգլիայից: Յաւան է, որ չենք կարող մասնակից լինել «Figaro» լրագրի ուրախ արձանագրութեան: Մեծ պետութիւնների հաճութիւնը բաւական չէ: Մինչև որ այդ հաճութեան հետ միասին ազդու գործողութիւն էլ չը լինի, սուլթանը ամենքին իր մատիկ վրա պէտք է խաղայնի: Կ. Պօլսից եկած վերջին տեղեկութիւնները աւելի քան ծանրակշիռ են:»

Այս լրագրի, բերելով Տրապիզոնի երեք հայերին մահուան դատաւարութիւն, Ստանուում գործող միտնողների և նրանց համար ամերիկական դեսպանի միջամտութեան լուրերը, աւելացնում է. «Միտք Հէրբերտ, որ անգլիական դեսպանատան կառավարչին է կերբի բացակայութեան ժամանակ, նոյնպէս նախազգուշացրել է Բ. Գրան և սա շորոշել է» զօրք ուղարկել Մուշ, բայց ուղարկվել է, թէ ոչ, դեռ յայտնի չէ: Մինչ այդ, քիւրդերը ձեռնարկել են խլել հայերից այն նպատակները, որ ստացել են նրանք միտնողներից, և հայոց պատրիարքը բողոքել է այդ մասին դեսպաններին: Մեծ ամօթ է յարուցել համար, որ թող է տալիս շարունակելու այդ խայտառակ սկանդալը: Սուլթանի քրիստոնէական նպատակները արդարութիւն կարող են յուսալ միայն օտար պետութիւններից: Կարծիք կայ, որ սըր Ֆիլիպ Կերբի չափազանց քաղցրութեամբ է վարվել կամ դերձահատ է դանդաղել և խաբուել է Բ. Գրանից: Մի այդպիսի վայրկեանում Ֆրանսիայի կառավարութեան փոփոխութիւնը դժբաղդութիւն է: Սակայն, այնու ամենայնիւ, այդ չէ ազատում լորջ Սուլթանին իր յանձն առած պարտաւորութիւններից:»

ՀԱՅ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆՆԵՐԻ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ. ՊՈԼՍՈՒՄ

Լրագիրները բազմաթիւ փաստեր են հաղորդում, որոնք լուսարանում են հայերի ծանր դրութիւնը Կ. Պօլսում: Թիւրքերի «ոչինչ մի գնէք հայերից» նշանաբանը այնպէս խտտութեամբ է կատարվում, որ թիւրքաց «Սպաս» լրագրի, որը 20,000 օրինակ է տարածվում, միանգամայն 3000-ի իջաւ, որովհետեւ այդ թիւրք լրագրի գրուել է կանգնած մի հայ: Սուլթանի պաշտօնում ծառայող հայ պաշտօնեաներին հրամայեցին, որ նրանք այլ ևս պաշտ չը գան: Պաշտական հայ հայկաթղթներին, որոնք հայկական կոմիտէի պահանջով փակեցին իրան մազազինները մնացած հայ վաճառակցների նման, յայտնեցին, որ այլ ևս նրանցից ապրանք գնելու չեն: Խաչիկ էֆենդի անունով սուրճ վաճառող մի հայի, որի պատերը դեռ 150 տարի առաջ սուրճ էին մատակարարում պաշտին, նոյնպէս յայտնեցին, թէ նա այլ ևս պաշտական հայկաթղթ չէ: Պաշտական հայ ակնավաճառի փոխարէն նշանակված է սպանիայի լէճն: Ինչ վերաբերում է Բ. Գրան մէջ ծառայող հայ պաշտօնեաներին, լրագիրների խօսքով, գրաքննութեան տեսուչ Նշան էֆենդիի և արքայադատութեան միտնողների խորհրդական Գարբիէ էֆենդիի դրութիւնը աւելի էլ ամրացաւ, որովհետեւ սուլթանը ամենաճիշտ ապացույցներ ստացաւ նրանց անսպասելի օրինականութեան և հաւատարմութեան մասին: Ընդհակառակը, մամուլի բերօրի երկրորդական պաշտօնեաներից մէկը՝ Չէքի էֆենդին, կասկածի տակ ընկաւ: Նա փախաւ, ինչպէս ասում են, Պարիզ:

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ՔԱՆԱԿԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԷՍՏՈՆ ԼԱՅՈՅ

Լոնդոնի «Daily Chronicle» լրագրի, կշռելով Անգլիայի գործ դրած քաղաքականութիւնը հայոց հարցում, հետեւեալն է ասում. «Մայիսին լրակատար հարաբերութիւն կար երկուց ազդել թիւրքերային ինչ է հայկական ընթացիկների յարգիրը ներկայացնելու երկրորդ օրը, այն է մայիսի 12-ին, անգլիական դեսպանը յայտնէր, թէ անգլիական նաւատորմը վաղը կը կանգնի Կ. Պօլսի առաջ, եթէ յարգիրը իսկոյն չընդունվի:—Մարտի 12 ժամվայ մէջ կընդունվէր: Սակայն այդպիսի սպասույթը չեղաւ և յարմար օրինակ բաց թողեց:» «Յետոյ լորջ Սուլթանին նորանոր պահանջներ արաւ: Այդ պահանջներին ոչ թ տալու համար Անգլիան փորձեց վախեցնել սուլթանին, բայց անօգուտ: Առաջ բրիտանական նաւատորմը երեւաւ Չիլիպիայի առաջ, յետոյ եկաւ Լէմնոս Սըր Ֆիլիպ Կերբի ուղարկեց մի բաց հեռագիր ծովապետին, հարցնելով նաեւի մասին: Ի հարկէ, այդ հեռագիրը հասցրվեց սուլթանին, որը միայն փոքր: Բրիտանական «Imogene» նաւատորմը մի քանի օր պատրաստ կանգնած ծով էր արձակում անգլիական դեսպանատան առաջ: «Այդ ամենը ոչ մի հետեւանք չունեցաւ Սուլթանը գիտէր, որ Ռուսաստանը և Ֆրանսիան չեն

հաւանում Սուլթանին նոր պահանջներին և չուղեց խնայարկել: Սըր Կերբի հաղորդեց Լոնդոնին իրերի անյոյս վիճակի մասին, և Սուլթանին հրաժարվեց իր պահանջներից: Նա ուրիշ ոչինչ չէր կարող անել:

«Գիտե՛ք թէ բրիտանական նաւատորմը երկար Կ. Պօլսի առաջ: Յետոյ ինչ կը լինէր: Սուլթանը դարձեալ կը շարունակէր յամառել: Երօրպէս թող չէր տար ուժակովել Կ. Պօլսի: Բացի դրանից կարող էր պատահել և այն, որ երբ բրիտանական նաւատորմը մանէր Բոսֆոր մի ծայրից, միւս ծայրից կը մտնէր Ռուսականը: Եւ ուս զօրքերը կարող էին միաժամանակ մտնել Հայաստան՝ բրիտանական պաշտպանութեան համար: Անգլիան այն ժամանակ պէտք է պատերազմէր թիւրքերայի, Ռուսաստանի և Ֆրանսիայի հետ: Գերմանիայի և Աւստրիայի չեղարկութիւնը կասկածելի էր, իսկ իտալիան, Ի հարկէ, կահարկէր:»

ՀԱՅՈՅ ՀԱՐՅՈՒ ՆԻ ԳԻՊՈՒՍՏԻՍՍԱ

I. Օ ս մ ա ն և ն բ ա ն կ ը ս ն ա ն կ ա ն ու մ է Պարիզի «Новости» լրագրին հեռագրում են հոկտեմբերի 25-ից, «Օսմանեան բանկի այստեղի բաժանմունքը այսօր Կ. Պօլսի ուղարկեց 25 միլիոն ֆրանկ:» II. Ն ա խ ա ղ գ ու շ ու լ ի ն Ա ն գ լ ի ա յ ի ն Անգլիական «Morning Post» լրագիրը նախադրուցում է Անգլիային՝ սուլթանի վերաբերմամբ նրա գործ դրած ճնշումների դէմ: III. Հ ա յ կ ա կ ա ն կ օ մ ի տ է տ ի ն ի ս տ ը Անգլիայում հասարակական կարծիքը առաջվան պէս մեծ ուշադրութեան է վերաբերվում Արեւելքում տեղի ունեցող անցքերին: Անցեալ շաբաթ օրը Լոնդոնում «Grosvenor House»-ում տեղի ունեցաւ Լոնդոնի հայկական կոմիտէի արտակարգ նիստը, ուր նախագահ Վեստմոնտրեան զօրք յայտնեց, թէ ինքը խնդրել է մարկի Սուլթանից ամեն ջանք գործ գնել՝ ստիպելու համար Բ. Գրանը Հայաստան ուղարկել Ռուսաստանի խաղաղութիւնների ժամանակ Վեստմոնտրեանը պաշտին, նոյնպէս յայտնեցին, թէ վաճառակցները ժողովը միաձայն ընդունեց մի վճիռ, որով ցաւ է յայտնում, որ Կ. Պօլսում տեղի ունեցած բանակցութիւնները չը կարողացան բաւարար ընթացիկներ մտցնել տալ թիւրքերայում: Վճիռ մէջ, բացի դրանից, խնդրվում է, որպէս զի Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի, Անգլիայի, Աւստրիայի, Գերմանիայի և Իտալիայի կառավարութիւնները մի ընդհանուր դաշնակցութիւն կազմեն՝ ազատելու բրիտանականներին հաւանքներից և անհրաժեշտ ընթացիկներ մտցնելու թիւրքերայում:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՆԱՆՅ ԲԱՐՁՐ ԿԲՈՒԹԻՒՆԸ Ներկայ 1895 թականը կանանց բարձրագոյն կրթութեան գործի պատմութեան մէջ մի նշանաւոր տեղ կը բռնի Ռուսաստանում: Կառավարութիւնը մի առանձին համակրութիւն ցուց տուեց զէպի կանանց բարձր ուսումը և իր համակրութեամբ խրախուսեց հասարակութեան լուրջ կերպով դրազելու այդ կարևոր խնդրով: Մայրաքաղաքներից յետոյ առանձին ուղարկութեամբ վերաբերվեց կանանց բարձրագոյն կրթութեան գործին համալսարանական կազմի բաղադրը, որը կարող է հարաւարեւելան Ռուսաստանի մտաւոր կենտրոնը համարվել: Կազմին հետ միաժամանակ դրազվեցին այդ գործով երկու ուրիշ համալսարանական քաղաքներ՝ Կիւիվ և Օդեսա: Կիւիվում կայ պատրաստի 16½ հազար բուքը, որին պէտք է աւելանան նուիրատուութիւններ և նպաստներ մասնաւոր անձերի և հասարակութիւնների կողմից: Օդեսայում մտադիր են նշանակել մի առանձին սուրբ իրական գիմնազիաների աշակերտութիւնների վրա և ժողովել նուիրատուութիւններ: Կանանց բարձր ուսման հարցը այժմ համարվում է վերջնականապէս որոշված: Կառավարութիւնը փորձով համարվել է, որ ուսում առած կանայք մեծ ծառայութիւններ են մատուցանում ժողովրդի կրթութեան և բժշկութեան գործում, ինչպէս այդ սպառնացեցին ուսու կանայք թէ խօ-

չերայի և անցեալ սովի ժամանակ և թէ գաւառական քաղաքներում, զեմաւոյնի և այլ հիմնարկութիւններում՝ իրանց պաշտօնավարութեան միջոցին:

Նոյն բարերար և արդիւնաւէտ գործունէութիւնը ցոյց են տուել ուսում առած կանայք և Անգլիայի կաթիլատում:

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՅ

Հոկտեմբերի 16-ին Առևտրի անկումը տակաւին շարունակվում է: Վերջին տարիների անբերրութեան պատճառով առաջ եկած տնտեսական քայքայումը դեռ ևս չէ անցել: Ճիշդ է, ժողովուրդը այս տարի բերք առատ էր, բայց չէ արտահանվում և գինը ընկած է: Խաղողի գինը թէև անհամեմատ բարձր է— խաղողը 2) — 23 բուքը, մինչդեռ անցեալ տարի 10 — 18 բուքը էր, սակայն խաղողի բերքը այնքան քիչ էր, մասնաւոր գաւառներում, որ եղած ծախսերը մինչև անգամ չեն ծածկվում: Բամբակը դեռ ևս չէ դուրս եկել: Այդ պատճառով ժողովրդի մէջ փողի պակասութիւն է տիրում, և անա թէ ինչով պէտք է բացատրել առևտրի ներկայ դրութիւնը:

Այսպիսով ուրեմն, լինոտ մասերում, ինչպէս են՝ Աբարանը, Կարաչիչազը և Նոր-Բայազետը, որտեղ ժողովուրդը պարապում է միմիայն հացահատիկների մակրութեամբ, նրանց դրութիւնը չէ լուսանում, չորհրհ հացի է ժամութեան, մասնաւոր որ անձրևները մի քանի տեղերում կախելու ժամանակ չեն տալիս, իսկ Նոր-Բայազետի գաւառում ցորենը վնասվել է խորանից: Ինչ վերաբերում է դաշտային բնակիչներին և վաճառականներին, նրանց յոյսը դրված է բամբակի առևտրի վրա: Անցեալ տարվայ հետ համեմատած այս տարի բամբակը պէտք է որ շատ լաւ վարձատրի գիւղացուն. նախ որ այս տարի բամբակի բերքը միջակից լաւ է ընդհանրապէս, մինչդեռ անցեալ տարի շատ վատ էր, և երկրորդ նմուշ համար բերված բամբակները վաճառվեցին 7 բ. 60 կ., մինչդեռ անցեալ տարի այս ժամանակ վաճառվում էին 5 բ. 50 կ., իսկ վերջում 6 բ. 30 — 40 կոպէկ:

Բամբակի բերքը «չու» հիւանդութիւնից վնասվել է էջմիածնի գաւառում, Երևանի և Գեղանի-Բասարի գաւառներում միջակից լաւ է, իսկ Ես-բուր-Կարաչիչազում շատ լաւ է: Այլ օրա հետ միասին բամբակը վաճառվի այն գնով, ինչ գնով որ յուսացվում է, այն է պուքը 9 բ., նոյն իսկ 10 բուքով, ինչպէս յայտնել է Կարգինկին Ֆիրմայի պատեղի ներկայացուցիչը, հիմնվելով Ամերիկայի բամբակի բերքի անալոզիկեան վրա, այն ժամանակ յոյս կայ, որ այս տարի գոնէ մի վաղը դրամ կը մտնի Երևան, որով թէ մի վաղ ժողովրդի տնտեսական դրութիւնը կը բարւազվի և թէ առևտուրը կը կենդանանայ: Այս տարի օրից ստանալիք սկսիլը շատ բարձրացել է: Ամեն տեղի համար բարձրացել է ոչ մի և նոյն չափով, այլ ժողոված ստատիստիկայի համաձայն՝ որոշ չափով սկսիլը է պահանջվում օրից: Բայց թէ որտեղ, ինչ չափով և ինչ հիման վրա, այդ մասին ուրիշ անգամ կը գրենք: Թ. Տ. Մ.

ՆԱՄԱԿ ՆՈՒՐԱՅԱԶԵՏԻՅ

Հոկտեմբերի 18-ին Այստեղի քաղաքային ուսումնարանի տեսուչ Չեղդինիճէն թղթուղթիւն է ստացել նոյն զուգրոցում բանալու պանիր և իւղ պատրաստելու գործարան (образцовая сыроварня): Գեռ. 1888 թվին Նոր-Բայազետում կայացաւ հասարակական ժողով և կազմվեց համախորհրդական վճիռ, որով կարգադրվեց քաղաքապետական գումարի մի մասը յատկացնել հարկաւոր գործիչներ գնելու, պանրագործ վարպետին ոճիկ վճարելու և այլ պետքերի մասին:

Նոր-բայազետիցիներին համար շատ ուրախակի է ունենալ մեր քաղաքում մի այդպիսի զուգրոց, որտեղ ինչպէս քաղաքի՝ նոյնպէս և գիւղացի երեխաները ու գիւղացիք՝ սովորելով նոր սխառտեմով իւղ ու պանիր պատրաստել ու զէն գցելով նախապետական հին տեսակով պատրաստելը, որը իր վատ յատկութեամբ ոչ մի տեղ չէր արտահանվում, այժմ կարող կը լինեն արտահանել զանազան կողմեր նոր սխառտեմով պատրաստածը,

որը կարող է մրցել այդ ամենալուսավորական պանթիոնի հետ:

Յուսով ենք, որ մեր հասարակութիւնը, որից կախում է այդ կամեանքնական զարգացիլը, ինչ ներկայ և ինչ ապագայ ապահովութիւնը, բոլոր ուժով կը նպաստի այդ օգտակար գործի իրագործման:

Վ. Յ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Այդ խնդրում են տպել հետեւալը. «Ներքին կայսերական Մեծութեան թագուհի կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորովնայի Օդոսսայի հովանաւորութեան տակ գտնուող կայսրուհի Մարիա Ալեքսանդրովնայի անունի կայսրուհի հազարամեակեան կովկասեան բաժնի նախագահուհի Եւալդովնա Բորիսովնա Շերեմետեւա, յայտնելով, որ Բաժնի անդամներ ընդհանուր ժողովը 1894 թիւ հաշիւը քննելու համար նշանակված է շաբաթ, այս նոյնները 4-ին, դեկտեմբեր 4 ժամին, կովկասի կառավարչապետի պալատում, հրաւիրում է ինչ Բաժնի պ. պ. անդամներին, և ինչ Բաժնի գործաւնեւորութեանը բոլոր հետաքրքրուողներին, պատուել ժողովը իրանց ներկայութեամբ:

Մարտի 1-ի հեղեղները մի քանի միլիոն բուրբուռ փնջաւորներ Մոսկովայի երկրամասում և Գորու գետով գրեւորին: Յիպա, Մոլդաւի կայսրաների մասերը փչացել են երկաթուղու գծի թունդերը, կամուրջները, հեռադրական սիւները, գանաղան շինութիւնները: Գորի քաղաքը ջրի մէջ է: Յարաբերութիւնները Բալթիկի և Ֆոլմայիի հետ կարկած են բուրբուռ: Անձրեանը շարունակվում են և այժմ Յոյս չը կայ չուսով վերականգնելու աւերված տեղերը:

Երեքշաբթի, հոկտեմբերի 31-ին, կայացաւ կովկասեան Գերադատեան ընկերութեան աստիճան նիստը, որ նախկին էր ընթացիկ գործերին և ամառվայ գործունէութեան: Ընկերութեան աստիճանայ գրադուստրները պէտք է լինեն այգեգործական ուսումնարանի համար նոր կառավարել ընտրել և նիւթական միջոցներ որոնել ինչ իր լրագիրը պահպանելու և ինչ միւս որոշումներ իրագործելու:

Մոսկովայի մեզ հաղորդում են՝ «Ներկայումս մօտ 30 հայ ուսանողներ, ուսման վարձը վճարել անկարող լինելու պատճառով համալսարանից արձակվելու վտանգի մէջ են: Հարկւոր է մօտ 1,000 ռ., իսկ ուսանողական կառայում կայ միայն 390 ռ.: Գուցէ կովկասում գտնվին ցանկացողներ օգնելու այդ անկարող ուսանողներին»:

Մեր խմբագրութեան մէջ ստացվեց բժ. թ. Չաքարեանի մի նոր հետազոտութիւնը՝ կովկասում տարածված ծածուկ և ընդմիջվող ջերմատեղի մասին, որ կրում է «Къ казуистикѣ и этиологии скрытой перемежающейся лихорадки на Кавказѣ»: Այդ աշխատութիւնը տպված է «Военно-Медицинскій Журналъ» ամսագրի ներկայ տարվայ 3-րդ համարում և այժմ առանձին տպագրութեամբ ևս հրատարակված է:

Պետերբուրգում չուսով կայանալու է Ալվազովսկու նոր պատկերների ցուցահանդէս: Հաշակաւոր նկարիչը պատրաստում է 73 նկարներ, որոնցից 3-ը անաղին, 25-ը միջակ և 45-ը փոքր մեծութեամբ: Փոքր պատկերները կատարված են Ալվազովսկու 30 տարի առաջ ընտրվածից վերցրած նկարների համաձայն, նրա ճանապարհորդութեան ժամանակ Արևմտ, կովկասում, թիւրքիստան, Իտալիայում, Սլոնիայում, Ամերիկայում և այլն: Յուզահանդէսը կայանալու է դեկտեմբերի 20-ին և տեղի է մինչև փետրվարի 5-ը: Բուրբուռը յատկացրված է թէօքոսիայում կառուցվող Ալեքսանդր III կայսրի արձանին:

Թիֆլիսի օպերային խումբը, երկուշաբթի, հոկտեմբերի 30-ին ներկայացրեց «Կէմօն» օպերան թիֆլիսի Հայտնեաց Բարեգործական ընկերութեան օգտին, իսկ երէկ, չորեքշաբթի, ամսիս 1-ին ներկայացրեց «Ջիօզիզո» օպերան՝ ի նշան պատ թիֆլիսի ուսուց Բարեգործական ընկե-

րութեան: Երկու ներկայացումներին ևս մասնակցում էին խմբի լաւագույն ուղեւորը:

Ֆոլմայիից «Нов. Обозрѣніе» լրագրին հեռագրում են հոկտեմբերի 29-ից. «Չը տեսնված հեղեղ տեղի ունեցաւ: Կվիրիա գետը մի քանի վերատարածութեամբ արեւրից դուրս եկաւ: Գաշտերը և մարգագետինները ջրի տակ են: Երկաթուղային Միլիի կամուրջը ջուրը տարաւ: Աջամէթի կամուրջը շեղված է: Երկաթուղական գիծը շեղված է և երկաթուղական սիւները տեղ տեղ ջուրը տարել է: Ընդհանրված հազարավայրերից շուտով չի վերականգնվի: Երկաթուղու և տէրերի շեղումը անպահ է»:

Հոկտեմբերի 29-ին կատարվեց թանգույնան օրիորդական երկրասեան ուսումնարանի տարեկան հանդէսը: Հանդիսաւոր պատրաստվեց յետոյ, որի ժամանակ երգում էր աշակերտական երգեցիկ խումբը, կատարվեց հագեցնող ուսումնարանի հիմնադիր և բարերար Խաչատր Թանգույնի գերեզմանի վրա, թեմական առաջնորդի ներկայութեամբ: Այդ ուսումնարանի դասընթացը եղաւ տարեկան հանդէս, ուր տեղի ունեցաւ հաշիւաւորութիւն ուսումնարանի անասական և ուսումնական մասի և աւարտող աշակերտների պարգևատրութիւնը: Խնամակալութեան նախագահի կարգացած հաշիւից երեւոյ, որ ուսումնարանը տարեկան մտքը ունի 4,700 ռուբլի և ծախքը—4,200 ռուբլի, մնացեալ 500 ռուբլին իւրաքանչիւր տարի դրում է արժեւանական գրամատան մէջ ի պահելու: Աւագ ուսուցչի կարգացած հաշիւից երեւոյ, որ ուսումնարանում ուսանում են 186 աշակերտներ, որոնցից 90 ձրիաղէս են ուսանում և ստանում են ուսման պիտույքներ:

Չինների սպասման առաջն առնելու նպատակով երկրագործութեան մինիստրութիւնը մըշակել է նոր կանոններ, որոնցով կուր գետի վերին մասերում սահմանափակվում է ձկնորսութիւնը:

ՇԱՄԱԼԻՅԻ մեզ գրում են. «Սաղանի մի ուսուցիչ, ստանց հրաժարական տալու, փախել է միւսն էլ այսօր հրաժարական տուց: Հնչարի ուսուցիչը (240 ռուբլով վարձված) եկել է իր պաշտօնի տեղը, տեսել է՝ ոչ ուսումնարան կայ, ոչ աշակերտ: Ռոճիկ տուրը չը կայ: Կիւնի է հայր տեսչին, որ գտնէ հայի փող տան... Արժանապատիւ հայր էլ հրամայել է գիւղի քանահային, որ մի կերպ կառավարի ուսուցչին: Մէյարու ուսուցիչն էլ է հրաժարական ներկայացրել: Անա Շամալում օրվայ խօսակցութեան նիւթը»:

ԲԱԳՈՒԻՅԻ մեզ հաղորդում են, որ Մարգարիտայի ընկերութեան խորհուրդը ուղարկել է լատիներէն լեզուով մի շնորհաւորական հեռագիր Տ. Արսէն Այալընեանին՝ նրա 50-ամեայ յօբելեանի առիթով:

ԱՍՏՐԱԼՈՒՆԻՅԻ մեզ գրում են. «Հաստատ աղբիւրից հաղորդում ենք, որ աստրախանական Գ. Լիանօզեանը յանձն է առել Խորէն եպիսկոպոսի ձեռքով աշխարհաբար թարգմանած «Փաւստոսի» տպագրութիւնը: Տպագրութեան ծախսը, որ հաշւած է 1,200 ռ., այս օրերս ուղարկված է ըստ պատկանելոյն:

ԲԱԳՈՒԻՅԻ մեզ գրում են հետեւալը. «Երէջէ քան. Գեղամանցը «Արարտ» ամսագրի այս տարվայ օգոստոսի ամսատետրում շտապել էր հրատարակելու մի քանի վիճակագրական տեղեկութիւններ Շամալում թեմի եկեղեցական-ծխական գաղութների մասին 1893 թ. ուսումնական տարվայ համար: Այդ տեղեկութիւններից երեւում է, որ մինչև 1893 թ. ղեկավարները 20-ը, այսինքն մինչև երէջէ քան. Գեղամանցի թեմական տեսչի պաշտօն ստանձնելը՝ Շամալում թեմում ընդամենը եղել է մինչև 13 դպրոց: Այդ առիթով «Մշակի» 105 համարում եղան մի քանի խիստ նկատողութիւններ, որ դպրոցական գործը վերին աստիճանի ընկած գրութեան մէջ է մի թեմում, որն ունի թեմական առաջնորդ է թեմական տեսուչ: Իրեն պատասխան այդ յարձակումները՝ Գեղաման քանաւան «Մշակի»

111-րդ համարում հրատարակ գալով՝ ի լուր աշխարհի յայտնում է, որ իր տեսչութեան օրով այսինքն մի տարի և 9 ամսվայ ընթացքում, աշուղի է իրան բանալու, քանի եղածներից, այլ ևս 13 նոր դպրոցներ, որոնցից 5-ը 1894 թիւին, մնացած 8-ը 1895 թիւին, ուրեմն, կառուցվեցին, ներկայ 1895/6 ուսումնական տարվայ սկզբին Շամալում թեմում de facto գոյութիւն պիտի ունենան ընդամենը 26 դպրոց: Բայց որովհետեւ մենք և մեզ հետ շատերը կատարած ենք այդ թւերի ճշգրտական վրա, ուստի խնդրում ենք հայր թեմական տեսչից, որ այդ կատարածները վարատելու համար, հրատարակով յայտնէ, ինչ այդ 13 նոր դպրոցներն են որ տեղ են բացվել, որ գիւղում, կամ որ քաղաքում և ինչ միջոցներով են կառավարվում»:

ԲԱԳՈՒԻՅԻ մեզ գրում են. «Սաղանի վանական ծխական դպրոցը և նրան կից արհեստարանը այժմ փակված են, որովհետեւ ուսուցիչներ չը կան: Փակված է նոյնպէս Մէյարու դպրոցը, որովհետեւ ուսուցիչը հրաժարվել է պաշտօնից՝ իր ուժիկը, ինչպէս առում են, պակասեցնելու համար: Եղբարք Բուրաղեանցները մատուցել են այսօրեան ընդհանուր այն 600 ռ. տարեկան նպաստը, որ ուղարկում են ամեն տարի Սաղանի արհեստարանի գոյութեան համար»:

ԹԵԼԱԿԻՅԻ մեզ գրում են, որ այնտեղ այս տարի մի օրիորդ, Սալիսեան աղքատուհանը դեղովեց չհրաժարականութեամբ՝ երօսական սխալմով: Փորձը աղօղակ է 48 մսխալ սերմից ըստացվեց մինչև 24 սրուղ չերամ, որից սերմացուի համար ընտրվեց 17 սրուղ: Այժմ ամենամաքուր ցելուլոէր սերմ պատրաստված է մինչև մի սրուղ, որ վաճառվում է Շերամապահական կայսրանում և կովկասեան Գերադատեանական ընկերութեան գրասենեակում:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

«ՍԱՊԱՀ» ԼՐԱԳՐԻ 30-ԻՆՈՒՍԵՐ

«Սապահ» լրագիրը «Բարեկորդութեանը Անատուրի նահանգներուն մէջ» վերնագրով հետեւեալ յօդուածը հրատարակած է:

«Ամեն տեղ, տէրութիւնները և կառավարութիւնները երբ ու է կարգաւորութիւն մը կամ անօրինութիւն մը մտադրեն, ասանց գործարարութեան առաջ այլ և այլ անձինք տեսակ-տեսակ մեկնութիւններ կուտան՝ չը կրնալով ըմբռնել ու քննել մտադրեալ նպատակն ու բաղձանքը: Եւ երբ իրաց ճշմարիտ վիճակը երևան ելլէ, յետոյ դարձեալ ամենէն առաջ իրենք կը հասկնան իրենց գաղափարի ունայնութիւնը:

«Այսպէս, զարմանքով կը լսուի թէ կարգ մը երեկակայական գաղափարներու գոյութիւն տալ կուզուի այն բարեկորդութեան համար, զոր վերջերս կայսերական կառավարութիւնը հրատարակեց և որոնց գործարարութեանը արդիւնքին սպասել հարկ էր:

«Բարձրաւոր Աստուած երկար կեանք հնորէ վ. Տ. Սալիսեանը իր գահակալութեան բարեբաւտիկ օրէն ի վեր, ինչպէս երախտագրաւորութեամբ ու պանծանք կը տեսնուի, իրեն նպատակ ընտրած է՝ երկրին կազմութեանը ու պէտքերուն համաձայն բարեկորդութեանը ու զարգացման միջոցներ պատրաստելով՝ երկրին ու տէրութեան վրտութիւնը ապահովելու և բոլոր նպատակները, ասանց բացատրութեան, հնորհներու, անդորրութեան, ապահովութեան և արգարութեան արժանացնելու կարևոր խնդիրը:

«Տէրութեան» տիրող և գործարարութեան վրա եղող օրէնքներու ու կանոններու շրջանակին մէջ ամեն անհատի իրաւունքները պահպանուած են: Ժողովրդին մէջ մասին շահերը չեն կրնար խանգարել ժողովրդին միւս մասին մասնաւոր շահերը: Հետեւաբար աւելորդ է ըսել թէ տէրութիւնը այդ կարգի հակառակման գործողութիւն մը ոչ միայն չի կրնար կատարել, այլ նոյն իսկ մտքէն անգամ չի կրնար անցնել:

«Տէրութեան մտադրած միջոցներուն գործարարութեան առաջ երևան հանուած անձնական խորհրդածութիւններ և գաղափարներ լոկ կարծիքներ են, որոնք չեն համապատասխաներ իրաց ճշմարիտ վիճակին: Աւելորդ կը համարինք

ոչ թէ հերքել, այլ նոյն իսկ ուղղել այդ կարգի կարծիքներ, որոնք անգիտակցութեան արդիւնք են:

«Հետեւաբար պէտք է գիտնալ թէ մեր Լուսավոր վեհապետը իր բոլոր կայս. հաւատարիմ նպատակներուն, ստանց բացատրութեան, գործարարութեան հայրն է և ամեն անհատ հաւատարարէս կարծանանայ Ն. Վեհափառութեան զիտութեանը: Վ. Տ. Սալիսեանը կը բաղձայ որ հանրութեան շահերն ու իրաւունքներն ամբողջովին պաշտպանուին, և հնորհի Ն. Վեհափառութեան, մինչև վերջը գործաւնեւորութիւնները այս հիման վրա սիտի կատարուին. ուստի ասանք գիտնալով՝ ամենուն համար անհրաժեշտ է երախտագէտ ըլլալ Օդոսսայի վեհապետին հնորհներուն»:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՍԸ ԹԻՒՐԿԻՍՏՈՒՄ

Թիւրքիայի ֆինանսական ճգնաժամի մասին Բերլինի «Berliner Tageblatt» լրագրի Կ. Պոլսի թղթակցից հաղորդում է հետեւալը.

«Օսմանեան բանկի արժէթղթերի տէրերը պաշարում են բանկի բարձրագոյն պահանջելով արժէթղթերը դրամի վերածել: Կարգը պահպանվում է միայն չորհրդի բաղձաթիւ ոստիկանների գնդի: Խնայողական դրամարկը, ութ ամիս առաջ, մտցրեց օսմանեան բանկը 40,000 ֆունտ մի տարով: Այդ գումարը նա այժմ յետ պահանջեց, հրաժարվելով մինչև անգամ տոկոսներից, բայց չը ստացաւ, որովհետեւ յայտնեցին նրան, թէ այդ պահանսի գումարը կարելի է միայն չորս ամիսից յետոյ վերադարձնել:

«Այդ բանկում պահվում էր նոյնպէս սանիտարական խորհրդի 25,000 ֆ. գումարը: Անգլիական դեղեգատ Գիլսոնի առաջարկութեամբ, խորհուրդը պահանջեց վերադարձնել այդ գումարը, և բանկը անպապաղ կատարեց այդ պահանջը: Բանկը հրաժարվում է վաղը խնայողութիւնները, 50 ֆունտից պակաս, վերադարձնել, յայտնելով, որ այդ գումարները կարելի է վերադարձնել միայն յայտնի պայմանաժամը լրանալուց յետոյ:

«Բաղձաթիւ անձինք, որոնց փողերը պահվում են օսմանեան բանկում, դիմում են ասարճների (լուսայախիս) օգնութեանը, կորցնելով նշանաւոր գումարներ: Բանկը ստանում է այժմ դրամական գումարներ իր արտասահմանեան բաժիններից: Եղիպտական նաւը պէտք է հոկտեմբերի 22-ին (նոյեմբերի 3-ին) հասնի 50,000 ֆունտ Լոնդոնից, Մարտիէի և Տրիէստի վրայով, ուղարկված է 200,000 ֆունտ: Պարիզից կը ստացվի 50,000 ֆունտ: Ինչո՞հանրապէս, արտասահմանից կուղարկվի 300,000 ֆունտ ստերլինգ: Արտասահմանեան այդ գումարները այստեղ կը վերածվեն թիւրքական ոսկիների և այլա գործածութեան մէջ կը մտնեն: Բանկի դիրեկտոր Էրզար Վիտենտի հրաժարականի լուրը յամառութեամբ տարածվում է»:

ՄՇԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՅ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՅՈՒՆ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 30 հոկտեմբերի: Մեծ Խլեան Կիւմուրի կոնստանտինովիչ Նիկոլաէվեան երկաթուղով գնաց ճանապարհորդելու Ռուսաստան: ՆԻԺՆԻՆՆՈՎՊՈՐՈՒ, 30 հոկտեմբերի: Նաւագնացութիւնը Վլադիկի և Օկի վրա վերջնականապէս դադարած է: Յոբարը 9 սառիճան է: ՊԱՐԻՉ, 30 հոկտեմբերի: Ֆինանսների մինիստրութեան մէջ տեղի է ունեցել խորհրդակցութիւն, որից յետոյ դրամական վաճառանցի վիճակը բարելոցեց: ՊԱՐԻՉ, 30 հոկտեմբերի: Լուրերին նայելով Բուրբուռ մտադիր է առաջարկել Բոսնիային ֆինանսների մինիստրի պաշտօնը:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ, Հոկտեմբերի 31-ին

Table with 2 columns: Item description and Price/Value. Includes items like 1000 ֆունտ արժէ, 93 ռ. 05 կ., 100 մարկ, 45 յ 32 1/2, 100 ֆրանկ, 36 յ 85, 7 յ 40, 148 յ, 6 1/2 յ 7 1/2, 97 3/4 յ, 160 յ.

